

2454 бр

2454/бр

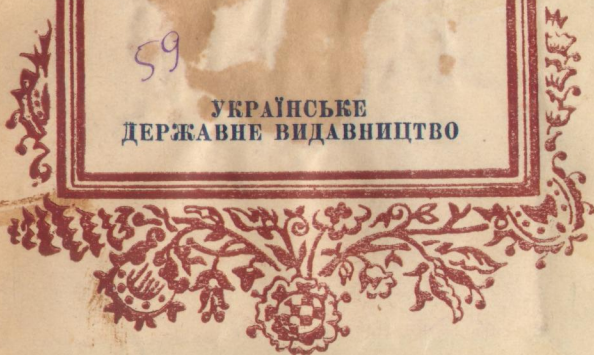

ДМИТРО КОСАРИК

ІВАН ВДОВЕНКО

59

УКРАЇНСЬКЕ
ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО

Ціна 75 коп.

④

V.N. Karazin Kharkiv National University

00666063

1

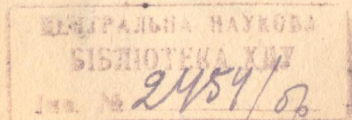
1/9(c) 1941 "Zepan"

2/3213355.11

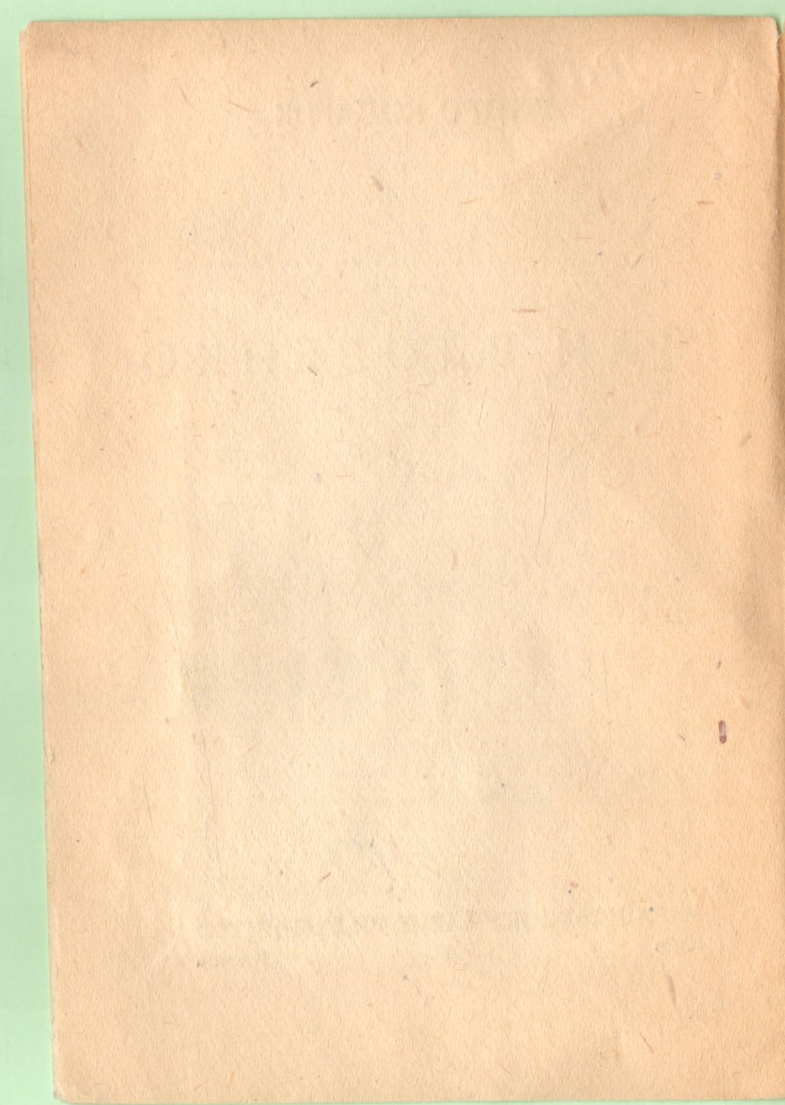
3/355.111 1941—

ДМИТРО КОСАРИК

ІВАН ВДОВЕНКО

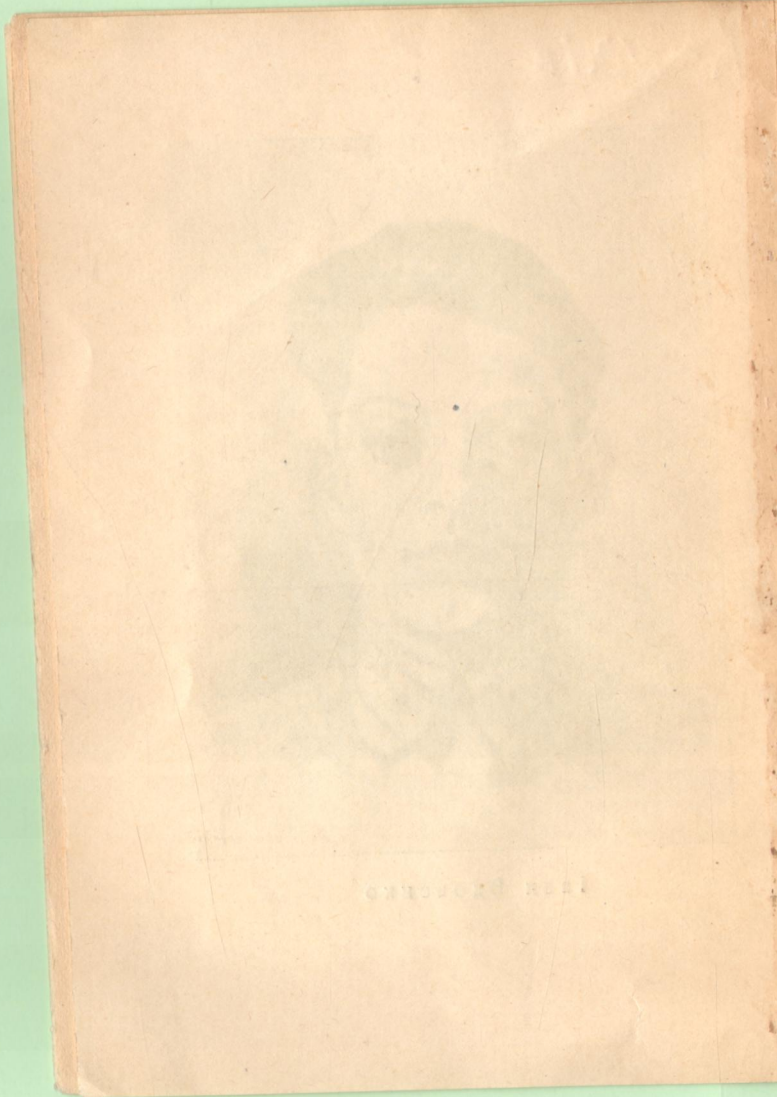

УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
Київ 1945 Харків

Іван Вдовенко

... То не орел сизокрилий... То син
України за зганьблену могилу Тараса,
за кров і сльози матері й батька...
орлом-самольотом упав з вишини, і
здрігнувся Дніпро, підніс до неба
води свої...

(Ол. Корнійчук)

Гастелло! Хто не знає цього імені крилатого
воїна нашої Вітчизни? Гастелло став символом,
мрією юних радянських патріотів. В імені його
бачиш не тільки окрему біографію одного героя.
Ні, Гастелло—це збірний образ подібних йому
героїв, синів радянського народу. Він загинув
смертю хоробрих у бою з німецькими загарб-
никами 3 липня 1941 р. Незабаром просла-
вився таким же священним подвигом і син
українського народу льотчик Іван Вдовенко.

Про незабутнє життя і смерть цього крила-
того сина України у всіх газетах Радянського
Союзу було надруковано повідомлення Радян-
ського Інформбюро за 31 серпня 1941 року.
В ньому розповідалося про те, як біля міста
Д (тепер ми вже можемо розшифрувати—Дні-

пропетровська), де тоді відбувались запеклі бої, на правому березі Дніпра, німецьке командування сконцентрувало значні танкові й піхотні сили. Тому, що мости через Дніпро були висаджені в повітря, фашистські сапери спішно почали будувати переправу. Радянська авіація та артилерія протягом двох днів зривала ворожі плани, безперестанно налітаючи на переправу. Від вогню артилерії та авіації за дві доби загинуло біля тисячі німецьких саперів і піхотинців, 50 танків, 6 зенітних батарей, велика кількість понтонів. На кінець третього дня німцям все ж удалося потіснити наші частини і довести понтонний міст майже до середини ріки. Німець простягав чорні пазурі свої через нашу ріку. Ескадрилья радянських бомбардувальників дістала тоді наказ розгромити наведений міст.

Першим кинувся на своєму бомбардувальнику до переправи молодший лейтенант Вдовенко з штурманом Гоманенком. Вони скинули бомби і придушили вогонь п'яти німецьких зенітних гармат, встановлених біля переправи. Розлютований ворог відкрив сильний вогонь з артилерії. Спалахнув гарячий бій. Осколки ворожих снарядів попали в наш бомбардувальник. Літак загорівся.

Відважний екіпаж прийняв сміливе рішення. Палаючий літак з рештками запасу бомб полетів просто на міст противника. Бомбардувальник вдарився об переправу. За якусь хвилину

розійшовся чорний дим. Перед очима постала картина: розбитий на тріски міст, плаваючі у вирі Дніпра трупи німців, уламки споруд.

Героїчний екіпаж бомбардувальника: молодший лейтенант Іван Вдовенко, штурман Микита Гоманенко, стрілець молодший сержант М. Купатов і радист В. Карпов,—завдавши ворогові величезних втрат, загинули смертю хоробрих.

На другий день газета „Правда“ оповістила всіх про ту соколину смерть.

Білорус Гастелло, українець Вдовенко, грузин Гахолідзе—це три герої, які своїми бойовими подвигами ввійшли в безсмертя. Сини трьох радянських народів, вони кров'ю своєю скріпили дружбу народів, б'ючись за радянський край. Їх гідно вшанував уряд—їм по смертно надано звання Героя Радянського Союзу.

Невмируща їхня слава серед радянських народів!

* * *

Іван Тимофійович Вдовенко народився у сім'ї селянина 4 липня 1920 року на хуторі Ільїнському, що загубився десь серед степових просторів між Дінцем і Доном. Юний степовик змалку мріяв про військову славу. І як тільки сповнилось йому 17 літ, пішов він добровільно в Червону Армію. 15 грудня 1937 р. ми вже

бачимо його курсантом, а через рік, 22 листопада 1938 р., він молодший лейтенант. 1939 року в традиційний день Червоної Армії, 23 лютого, 19-літній воїн прийняв військову присягу. Успіхи у військовому навчанні гартували його молодість. Він став людиною незламного характеру і волі. В 1939 р. його прийнято кандидатом в члени ВКП(б).

Незабаром Вдовенко закінчив у місті Ворошиловграді авіашколу. Ворошиловград! Не один син українського народу дістав прекрасну школу в цьому скромному місті на березі степової річки Луганки. І той, чиім іменем названо цей індустріальний центр нашої республіки, і його покійний, але безсмертний побратим Олександр Пархоменко та й всі хоробрі луганчани вписали незабутні сторінки при обороні Царицина в 1918 році. Про їхні звитяги розповідає донецьким вітрам Гостра Могила. Та сама Гостра Могила ще раз облилась кров'ю у Вітчизняну війну. За цю трагедію ворошиловградських людей безперестанно мститься вихованець Ворошиловграда, двічі Герой Радянського Союзу Олександр Молодчий. Отже і Іван Вдовенко, Герой Радянського Союзу, пройшов ворошиловградську бойову школу.

Після закінчення авіашколи він став командиром другої ескадрильї у капітана Сохацького. Вдовенко служив льотчиком авіаполку далекої дії у Північно-Кавказькій військовій окрузі.

Коли ж почалась війна, він відразу став у бойові ряди бомбардувальників. Починаючи з 22 червня, він 64 дні вилітав і бомбив ворожі фашистські полчища, що насувались на Україну. 28 серпня 1941 р. загинув у хвилях Дніпра, в районі Дніпропетровська, разом з своїми товаришами.

* * *

Восени 1943 року наші військові сили підійшли до Дніпра, до того трагічного місця, де колись прибережні лози окропилися найчистішою кров'ю Вдовенкового серця. Товариші Вдовенка скинули бойові свої шоломи. Хтось витяг фотографічного знімка і показав усім, хто був при цьому,—образ свого друга.

Ось він, мужній боець, як живий, перед нами. Великі сірі очі з прямим, ясним і чесним поглядом. Глибока ямочка на підборідді. Склад губів домальовує юну душу з твердим вольовим характером. Зачіска парубоча, загониста. Русавий чуб з густим вихором піднявся над високим чолом юнака.

Армія наша тоді ще замість погонів носила петлиці. На них у Вдовенка скромні лейтенантські ознаки. Дві металевих пташки по боках показують належність його до нашого крилатого покоління. З лівого боку грудей прямо

проти серця гострий значок парашутиста. Видно, не один раз Іван Тимофійович пробував свою силу і витривалість організму, стрибаючи з підхмарних висот до землі.

Шкода, до болю шкода, товариша свого! Гострий жаль огортає, коли думаєш про недогуляну юність такої сміливої людини. Товариші уважно розглядають портрет, розглядають його з усіх сторін, і ось несподівана маленька радість. На звороті покійний написав був олівцем своє прізвище—„Вдовенко“ і поставив дві літери, що означають його ім'я та ім'я батька. Сіли друзі край берега і написали листа його старенькому отцю, написали просто і щиро:

„Спасибі вам, тату, за такого сина! Вітчизна ніколи не забуде, якого ви їй богатиря виховали. Не журіться, батьку, не побивайтеся, мамо, що немає й могили на землі, де б ви могли обійняти берест, що зростає над ним. Може так і треба. Дніпро через половину нашої республіки проніс його відважну голову аж до моря Чорного, а ми рознесемо його славу по всім світі і Вдовенківським кулаком залізним ударимо, будемо глушити від Дніпра аж до Берліна гадючі кодла.

Обіймаємо вас і цілуємо, рідненькі наші, благословіть і нас на святе діло, як благословили сина свого Івася у школу авіаторів, тієї осені виряджаючи в люди його“.

І вклали в конверт разом з листом чотири листочки з прибережної лози, на якій, як їм здавалось, зберігались маленькі краплини його крові.

* * *

В газетах про Івана Вдовенка з'явилися художні твори. Авторі захоплено розповідали, який тоді був ясний і сонячний день, як в густих плавнях кричали птахи, як притихли перед боєм українські степи. Описували, як в прозорому синьому небі, над степним роздоллям з'являлись ескадрильї дальньої дії радянських бомбардувальників.

Письменники уявляли і домальовували картину. Як залпами і тріскучими ударами в небо били фашистські зенітки по наших авіаторах. Вони фіксували момент, як першим відділився від ескадрильї і взяв курс на міст бомбардувальник Івана Тимофійовича, який ішов третім по порядку у розгорнутому повітряному строю, як спалахнула штурманська кабіна, а потім кабіна льотчика, як наповнились вони отруйним димом. Війнуло горілим, гострі струмені вогню, немов розпечені леза, стали пробиватись крізь обшивку. Парашути не були використані, бо льотчики про них не хотіли й думати. Іван Вдовенко сказав усього лише одну коротку фразу:

— Іду на ціль!

І всі його друзі сприйняли це, як наказ.

Полум'я швидко охопило бензинобаки, а Вдовенко, тверезо і діловито розраховуючи, стежив за приладами.

Німці, побачивши і зрозумівши його намір, розбігались, ховались і падали у воду. Те, що відбувалось у повітрі, здавалось чудом. Всією своєю гарячою юністю Вдовенко мстився ворогові.

Якимсь крайком ока він глянув востаннє на простори неба, на ріку, на стоптану ворогом землю. Прощай, рідний краю!

Літак ударився об переправу, а в пожарі корчилились німчики, ті, що не встигли захватись від смерті. Так розповідає про героя письменник Володимир Торін.

* * *

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 20 червня 1942 року Вдовенко був нагороджений посмертно званням Героя Радянського Союзу.

30 серпня 1942 року в м. Саратові зібрались на другий антифашистський мітинг представники українського народу. Виступаючи з промовою, поет академік Павло Тичина згадав слова Івана Франка:

Ще те не вродилось
Острев залізо,
Щоб ним правду й волю
Самодур зарізав.

Ще той не вродився
Жар, щоб в нім згоріло
Вічне діло духа,
Не лиш утле тіло.

— Ці слова Івана Франка,—казав тоді Павло Григорович,—підтримують нас у боротьбі і сьогодні. „Вічне діло духа“ чується і в подвигах на фронті Героїв Радянського Союзу: Шашла, Вдовенка, Шамури, в подвигах Володимира Матюшенка (небожа героя потьомкінського повстання), снайперів Георгія Бронзія, Людмили Павличенко... Ці люди, як справедливо каже поет, „більше здоров'ям своїм змагають, тобто моральністю і трудом вони сильні і високі. Усі радянські українці—у себе доброго молодецького коня мають, чи аероплана, чи танка, чи мотоцикла. А в руках гостру далекобійну зброю. Україна дихає! Україна бореться! Ще вона воскресне, блисне славою, засяє, оживе“.

І так воно й сталося. Віра в силу народу нескореного, оптимізм—виправдали себе.

Подвиг Івана Вдовенка вписаний на скрижалях нашої історії золотими літерами. Перед початком визволення України розійшлась серед фронтовиків невеличка книжечка Миколи Бажана. На білій обкладинці її червоними літерами значилось: „Сини України в боях за Вітчизну“. Наші воїни в ній читали:

„На високих стінах світлих палаців ми при-
б'ємо мармурові дошки, де золотом сятимуть
безсмертні імена героїв. Ми будемо порівню-
вати живі обличчя воїнів з їх бронзовими зобра-
женнями—чи схожі? Ми будемо схилати голови

й знамена перед пам'яттю тих, що загинули. У великій душі вільного радянського народу повік не вичерпається до них пошана і вдячність.

Ми стоятимемо на зелених кручах над Дніпром. Могутньою аркою перекинуться через річку новий міст. Небо буде світлим, безхмарним. І ми згадаємо тоді, як у цьому небі чорною хмарою стрімголов нісся на міст, збитий гарматами, сірими колонами німецьких військ, палаючий радянський літак. Його вів льотчик Іван Вдовенко“.

Відразу ж після смерті Івана Вдовенка на Дніпрі, його слава рознеслася по фронтах. Одеса ще тоді героїчно оборонялась, відбиваючись від наступу нерівних сил, оточена ворожою навалою. В ці дні поет-фронтвик Іван Гончаренко стояв на палубі чорноморського корабля і читав морякам і піхотинцям свою пісню, висловлюючи щире і правдиве захоплення безсмертним подвигом. Тихо стояли слухачі з засмаглими обличчями. У перших рядках поет розповів саму обстановку бою:

Внизу Дніпро. Над сивою сагою
Від вибухів клубочаться димки...
То ворог б'є. Кривавою ногою
Він хоче тут ступнути зза ріки.
Він хоче тут зробити переправу,
На лівий берег вимостити гать.
Щоб нашу землю, нашу волю й славу
І нашу пісню рідну розтоптать.

Не здійснить мрій неситому...

Понтони

Уже Вдовенко бачить з літака,—
На чорний міст, на ворога колони
Веде літак пілотова рука.
Не зупинити сокола фашистам
Вогнем гармат.

На голови катів,
На чортів міст із гуркотом і свистом
Бомбовий залп із неба налетів.

Чужинців заглушаючи прокльони,
Чужої лайки вигуки і гам,
Лунає вибух...

Мов щепки! Понтони
Летять в диму з тілами пополам.
Аж казяться фашисти.

Звідусюди

Вкривають небо вибухів димки...

Поет читає. Одеські береги клекотять гарматним боєм. Киплять земля і море від фугасних бомб. Обстріляні воїни лише блискають очима, а молоді і недосвідчені туляться плечем до теплого плеча товариша. Поет читає про брата нашого і сина, як він хоробро поведився в бою, і люди слухають про його подвиг, відтворений у віршах:

Здригнувся птах, поранений у груди,
І спалахнув...

І знову до ріки,
Посунули із нір до мостовини
Зелені маври.

„Стійте, ще не все...
Танцюйте завчасно.

Вам на спини
Я посаджу машину,—
Рознесе
І спопелить вогонь і вас навіки...
Ще сила є, ще зір у мене є"...
І падає...
І знову зойк і крики...
І смерч вогню над берегом встає...

Поет не згадав про смерть фізичну. Не в смерті суть, а в тім, як її прославлять люди. Тому то і жаль поета, і думи слухачів скеровані на інше. Повчальний смисл хвилює слухачів:

Не побивайся, матінко, за сином,
Твій син-герой згорів у боротьбі,
Не плач, старенька, над похилим тином,
Не плакати—гордитися тобі!

Гордися сином, мамо посивіла,
Селянко з українського села,
Гордися,—ти народові родила
Такого сина—сокола, орла!

А тоді вже на закінчення поет, схвилюваний сам, скидає з голови пілотку. Екстаз усієї аудиторії на цьому незвичайному літературному ранку виявився простими, сповненими щирості словами. І звучать ці слова, як заповіт покійного сина України Івана Вдовенка.

За нього і за всіх його побратимів сказав автор перед боєм:

Найбільший подвиг—вмерти за вітчизну,
За рідний край, за наш СРСР.
І я хотів би у хвилину грізну
Померти так, як Удовенко вмер.

Фронт породив не одного героя-сокола. Всі ми знаємо імена льотчиків-героїв Григорія Кравченка, Михайла Супруненка, Олександра Молодчія, двічі названих Героями Радянського Союзу. А за ними летять, стрясаючи ворожі кубла фугасками,—Семен Гетьман, Іван Склярів, Штепенко, Онуфрієнко, Михайло Баранов, Василь Матаков, Олександр Перепелиця, Петро Бринько, Іван Кобилянський, Іван Сербин, Микола Світенко. Здається, наші море і земля відгукнулися на заклик поета:

— Хлюпни нам, море, свіжі лави,
О, земле, велетнів роди!..

Багато крилатих воїнів, відважних Ікарів соціалістичної ери, виховала наша Вітчизна. Багато з них зросло у нас на Україні, і ними заслужено пишається український народ. Їхніми подвигами Україна внесла свій вклад у військову силу і славу великого Радянського Союзу.

Ми гордимось мужнім сином України Іваном Вдовенком, нашим українським Гастелло.

2454/07

Редактор Є. Пелешук
Д. КОСАРИК.—Иван Вдовенко
(На українском языке)

БФ 01439. Зам. 509. Обсяг $\frac{1}{2}$. В одному друк. арк. 44,000.
Підписано до друку 13/XII. Тираж 10,000.

Харків. Друкарня „Мистецтво“

BOOK OF 2-11